

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของการปล่อยชั่วคราว¹

อรรถพ ใจบุญ²

การปล่อยชั่วคราวในประเทศไทย สืบเนื่องจากการปฏิรูประบบกฎหมายในส่วนของ การประกันตัวหรือปล่อยชั่วคราวนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 มาตรา 6 ได้บัญญัติเกี่ยว ข้องกับการประกันตัวเป็นอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวนที่อาจจะสั่งขัง ผู้ต้องหาไว้ หรือถ้าไต่สวนแล้วเห็นว่าคดีมีมูลพอที่จะรับฟ้องได้ให้กำหนดวันนัดพิจารณาหรืออนุญาตให้ ผู้ต้องหาประกันตัวได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้พิพากษาและรูปความอันมีโทษหนักเบา นอกจากประกาศ ยกเลิก กฎหมายต่อท้ายพระราชบัญญัติ ร.ศ.117 อันเป็นการประกาศยกเลิกกฎหมายตราสามดวง บางมาตรา นั้นยังยกเลิกเกี่ยวกับการประกันตัวไปด้วย ทำให้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการประกันตัวหรือการปล่อยชั่วคราวได้ มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ การประกันตัวมิได้เฉพาะผู้ต้องหาในคดีอาญาเท่านั้น คดีแพ่งไม่ต้องมี การประกันตัว เว้นแต่ศาล พังได้ว่าจำเลยไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งหรือคิดจะหลบหนี ศาลมีอำนาจเรียก ประกันตามสมควรแก่รูปคดี ซึ่งการประกันตัวนี้อาจจะประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์ก็ได้ และให้มีการ ยกเลิกประกัน แบบ “เทครัวเรือน” ซึ่งเดิมต้องให้บุตรหรือภรรยาของนายประกันสลักหลังรับรู้ในหนังสือ คำประกัน เพื่อสามารถบังคับเอาสินไหมพินัยจากบุตรหรือภรรยาของนายประกันได้ เปลี่ยนเป็นให้ทำเป็น หนังสือสัญญายอมเสียเงินแทน ซึ่งหากผู้ต้องหาหลบหนีหรือประวิงความแล้ว นายประกันคงต้องรับผิดชอบ โดยเสียสินไหมพินัยแทนเท่านั้น และการขอลอนประกันสามารถทำได้โดยเพียงบอกกล่าวแก่ตระลาการที่ ให้ประกัน และให้ผู้ต้องหาหานาย ประกันใหม่ก่อนจึงขอหนังสือสัญญาประกันคืน พระราชบัญญัติวิธี พิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 ใช้บังคับมาจนถึงปี พ.ศ.2478 ซึ่งในระหว่างนั้นก็ได้มีการ เติร์มร่างกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาอยู่ตลอด โดยมีคณะกรรมการยกร่าง ประกอบด้วย นักกฎหมายไทยและนักกฎหมายต่างชาติ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2478 มีผลใช้บังคับวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 และได้ใช้มาจนถึง ปัจจุบัน ซึ่งนับแต่มี การประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้งยกเลิกบทบัญญัติมาตราต่างๆรวม 29 ครั้ง

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระเรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของการปล่อยชั่วคราว โดยมีอาจารย์ ที่ปรึกษา คือรองศาสตราจารย์คุณพร วงศ์ทองสรรค์ และกรรมการสอบ คือรองศาสตราจารย์ประเทือง ธนิยผล และ รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศิริสมบุญแนว

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารงานยุติธรรม คณะนิติศาสตร์

โดยในส่วนของ การปล่อยชั่วคราว ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาแล้ว 7 ครั้ง โดยในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวครั้งใหญ่เพื่อให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และล่าสุดได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานสำคัญในคดี ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา(ฉบับที่28) พุทธศักราช 2550 ทั้งนี้ ในการแก้ไขเพิ่มเติมแต่ละครั้งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บทบัญญัติ เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ให้สามารถนำมาบังคับใช้ได้โดยมีประสิทธิภาพ

แต่ปัจจุบันในประเทศไทยได้พบปัญหาเกี่ยวกับการปล่อยตัวชั่วคราวของผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเสมอภาคที่ได้กำหนดให้ศาลหรือพนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวไว้โดยไม่มีขอบเขต ซึ่งทำให้ การวินิจฉัยการปล่อยชั่วคราวเป็นไปโดยไม่มีหลักเกณฑ์และขอบเขตเป็นมาตรฐานแน่นอน การวินิจฉัยขึ้นอยู่กับความคิดเห็นส่วนบุคคลของเจ้าพนักงานหรือศาล โดยไม่ต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง ที่เห็นได้ชัดคือ เจ้าพนักงานหรือศาลสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวโดย เรียกหลักประกันเป็นหลักแทบ ทุกคดี และศาลไม่ได้ทำการไต่สวนคำร้องขอปล่อยชั่วคราว อันเป็นการแสดงถึงการตรวจสอบคำร้อง ในการที่จะได้รับเสรีภาพชั่วคราวของสิทธิที่มีอยู่ ในการปล่อยชั่วคราวอย่างแท้จริง

จากบทบัญญัติเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวของไทยนั้น ยังพบว่ามีปัญหาและข้อบกพร่องบางประการ ดังนี้

1. ปัญหาสิทธิการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 ประกอบข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2548 ที่กำหนดอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี

จากข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ได้กำหนดเรื่องของหลักประกันไว้ชัดเจน ซึ่งข้อบังคับ ดังกล่าว มีการกำหนดให้เรียกหลักประกันโดยพิจารณาตามอัตราโทษ แต่ในกรณีคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ได้รับการประกัน ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาไม่ได้มีการกำหนดความผิดที่ได้กระทำไว้อย่างแน่ชัด ว่ามีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างไร อันจะทำให้ไม่สามารถปล่อยตัวชั่วคราวได้

หากเป็นกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ต้องหาว่ากระทำความผิดเพียงเล็กน้อยหรือกระทำความผิดเพียงครั้งแรก หรือกระทำความผิดโดยพลาด หรือกระทำความผิดโดยประมาท หรือพฤติกรรมแห่งคดีไม่มีเหตุว่าได้กระทำไปด้วยความร้ายแรงแต่อย่างใด แต่ปรากฏว่า ไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวเพื่อให้ผู้นั้นได้รับอิสรภาพ และไม่ได้ให้โอกาสในการรวบรวมพยานหลักฐานต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์

ของตนเอง ซึ่งคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ส่วนมากเป็นคดีที่ถือว่าไม่มีความร้ายแรงรวมไปถึง คดีความผิด เล็กๆ น้อยๆ

2. ปัญหาสิทธิการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 ประกอบข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียก ประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2548 ที่กำหนดอัตราโทษ จำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปี

จากข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ดังกล่าว ได้กำหนดการปล่อยตัวชั่วคราวต้องมีประกันเท่านั้น จึงจะสามารถปล่อยตัวได้ จึงเป็นกรณีที่ศาลเอาเงื่อนไขแห่งทรัพย์ เป็นหลักประกัน เพื่อแลกกับอิสรภาพ ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องของความไม่เสมอภาคของผู้คนในสังคมที่มีความแตกต่างกันในบริบทเรื่องของ สถานะทางเศรษฐกิจ ผู้ต้องหาหรือจำเลย ที่ฐานะยากจนไม่มีทรัพย์สินวางประกันก็จะถูกควบคุมตัวไปไว้ใน เรือนจำ ซึ่งเห็นได้ว่าการปล่อยชั่วคราวโดยเรียกหลักประกันนั้นไม่เหมาะสม กับสภาพสังคมไทยที่ ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่เท่าเทียมกัน เพราะจะส่งผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ฐานะทาง เศรษฐกิจดี มีโอกาสได้รับการปล่อยชั่วคราวมากกว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจน เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้รับ การปล่อยชั่วคราวก็จะถูกควบคุมตัวไว้ในเรือนจำร่วมกับนักโทษเด็ดขาดและได้รับการปฏิบัติเสมือนเป็น นักโทษเด็ดขาด ซึ่งการปฏิบัติ ดังกล่าวถือเป็นการขัดกับหลักกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของผู้ต้องหาหรือจำเลย และในขณะเดียวกันก็เป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนเช่นกัน

3. ปัญหาศาลชั้น ดันพิพากษายกฟ้องแต่สั่งจำเลยไว้ในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 บัญญัติว่า ถ้าศาลเห็นว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิดก็ดี กระทำของ จำเลยไม่มีความผิดก็ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรรับโทษก็ดี ให้ศาล ยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดีไม่ถึงที่สุดก็ได้

จากบทบัญญัติดังกล่าว ศาลวินิจฉัยคดีแล้วเห็นว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด การกระทำของจำเลย ไม่เป็นความผิด แล้วพิพากษายกฟ้องโจทก์ ศาลก็ต้องปล่อยตัวจำเลยไป เนื่องด้วยในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือ จำเลยถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย จริง ซึ่งการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์และก่อนมี คำพิพากษาถึงที่สุดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ แต่กรณีตามกฎหมายให้อำนาจ ศาลในการที่จะสั่งคุมขังจำเลยไว้ ด้วยเหตุเฉพาะตัวบุคคลที่กลัวจำเลยจะหลบหนี จะไปยุ่งเหยิง กับ พยานหลักฐาน จะไปก่อเหตุร้ายอันตรายประการอื่น จะเป็นอุปสรรคต่อการสอบสวนหรือดำเนินคดีต่อศาล จึงต้องมีคำสั่งจำเลยไว้ก่อนได้

จากกรณีดังกล่าว ย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในกรณีที่ต้องได้รับการคุมขังโดยที่ยังไม่ปรากฏว่าตนเองได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดจริงตามกฎหมาย แต่ต้องถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 นี้จึงก่อให้เกิดปัญหาการกระทบสิทธิเสรีภาพ ของผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นอย่างมาก

จากที่ได้ศึกษาถึงปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการของปล่อยตัวชั่วคราวนั้น จากแนวคิด ทฤษฎีและบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้วเห็นสมควรเสนอแนะแนวทางในการแก้ไข ดังนี้

1. ปัญหาสิทธิการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 ประกอบข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2548 ที่กำหนดอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี

ผู้ศึกษามีความเห็น ว่า ควรมีการแก้ไขบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 ประกอบข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2548 ที่กำหนดอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี ให้มีการไต่สวนคำร้องขอปล่อยชั่วคราวและ แก้ไขเพิ่มเติมให้นำการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยหรือการนำกำไลอิเล็กทรอนิกส์ มาใช้ให้เกิดความเหมาะสมแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยพิจารณาเป็นราย

2. ปัญหาประการที่สอง คือ ปัญหาสิทธิการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 ประกอบข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2548 ที่กำหนดอัตราโทษจำคุก อย่างสูงเกิน 5 ปี

ผู้ศึกษามีความเห็น ว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 110 ประกอบข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและ เงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ในคดีอาญา พ.ศ.2548 ที่กำหนดอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปี ให้มีการลดหลักประกันลง โดยคำนวณจากรายได้และฐานะของผู้ต้องหาหรือจำเลย และให้นำมาตรการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยหรือการนำกำไลอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ให้เกิดความเหมาะสมแก่ ผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยพิจารณาเป็นราย

3. ปัญหาศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง แต่สั่งขังจำเลยไว้ในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา ควรมีการแก้ไขบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 จากเดิมที่บัญญัติว่าถ้าศาลเห็นว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดก็ดี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่

จำเลยไม่ควรรับโทษที่ดี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดีไม่ถึงที่สุดก็ได้

ผู้ศึกษามีความเห็น ว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมเป็นถ้าศาลเห็นว่าจำเลยไม่ได้กระทำผิดที่ดี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดที่ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรรับโทษที่ดี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดีไม่ถึงที่สุดก็ได้ การขังจำเลยไว้ในวรรคแรกห้ามมิให้ขังจำเลยในสถานที่คุมขัง แต่ให้กระทำโดยการนำมาตรการควบคุมผู้กระทำผิดไว้ในที่อยู่อาศัยหรือการนำกำไลข้อมืออิเล็กทรอนิกส์ มาใช้กับจำเลยในกรณีนี้เท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- กุลพล พลวัน . การบริหารกระบวนการยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ตำรวจภูธรภาค 4.
- กุศล บุญเย็น. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณ การ, 2541.
- กำธร กำประเสริฐ. ประวัติศาสตร์กฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, 2520.
- เกียรติขจร วัฒนสวัสดิ์ ดีและคณะ. “สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย”. ใน รายงานการวิจัย, มกราคม 2529.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2538.
- _____. กระบวนการยุติธรรมกับสิทธิพื้นฐานของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.
- คะเนิง ฤาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 5. แก้ไขเพิ่มเติมโดย ณรงค์ใจหาญ, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. มาตรการการกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, 2549.
- ร. แลงกาด์. ประวัติกฎหมาย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2526.
- สัญญา ธรรมศักดิ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. ภาค1-7, มาตรา 1-267 ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมโดยประภาศ น์ อวยชัย. กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2530.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

บทความและวารสาร

กระทรวงยุติธรรม. **คู่มือการปล่อยชั่วคราว**. กรุงเทพมหานคร: สำนักประธานศาลฎีกา, 2549.

คณิต ฌ นคร. “ปล่อยชั่วคราว.” **วารสารอัยการ** 19, มิถุนายน 2539.

ณรงค์ ใจหาญ. “การจับและการควบคุมในกฎหมายอังกฤษและไทย.” **วารสารนิติศาสตร์** 20, 3 กันยายน 2533.

ชง สีพิงท่า, “ความเป็นมาและทฤษฎีว่าด้วยการประกันตัวในประเทศอังกฤษ และอเมริกา,” **วารสารอัยการ** 2 สิงหาคม 2522.

พนัส ทัศนียานนท์. “สิทธิ์ในการประกันตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา.”

วารสารอัยการ ฉบับวันพรที่ 2, 20 สิงหาคม.

วิศิษฐ์ วิศิษฐ์อรุณ. “การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยชาวต่างชาติ : ปัญหาและ มาตรการ.” **ตุลพาห** 43, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2539).

วิชา มหาคุณ. “ผลกระทบของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อสิทธิของประชาชน นกระบวน การยุติธรรม.” **วารสารนิติศาสตร์** 11, 2524.

วิทยานิพนธ์

จิตติมา กำธรวิวรรธน์. “การปล่อยชั่วคราวโดยกำหนดเงื่อนไข.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

สิทธิพร บุญคุ้ม. “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาโดยการปล่อยชั่วคราว.”

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.

สุพร วัฒนวงศ์วรรณ. “การคุ้มครองเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

อรวรรณ ไทยฉนิช. “การปล่อยชั่วคราว.” นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

อารีย์พร กลั่นนุรักษ์. “การปล่อยชั่วคราวโดยกำหนดเงื่อนไข.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545.

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.

ประมวลกฎหมายวิธีความอาญา.

ประมวลกฎหมายอาญา.

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวในคดีความผิดหุโทษและคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว, พ.ศ. 2544.

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวพ.ศ. 2548.

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการพ.ศ. 2547.